

Скарына і Біблія

*Скарына даў у рукі будучым
рэфармацкім дзелячом на Беларусі
наймагутнейшую зброю —
беларускую Біблію¹.*

Антон Луцкевіч

Для беларускай нацыянальнай тоеснасці постаць Францішка Скарыны мае выключнае значэнне. Менавіта таму вакол ягонай канфэсійнай прыналежнасці, мовы выданняў і нават імя вяліся і вядуцца дэбаты і дыскусіі. Стаўка ў гэтых спрэчках вельмі вялікая — ідэнтычнасць беларускай інтэлігенцыі. Больш за тое, адказ на пытанне, кім быў і што зрабіў Скарына, у значнай меры зьяўляецца адказам на пытанне, хто такія беларусы.

Таму і ў год аднаго з найважнейшых беларускіх юбілеяў інтэлектуалы працягваюць дыспут над загадкай канфэсійнай прыналежнасці Скарыны: праваслаўны, каталік, уніяц, пратэстант? Небяспрэчнай застаецца і мова, на якой Скарына друкаваў кнігі Бібліі, — беларуская, царкоўнаславянская, беларуская рэдакцыя царкоўнаславянскай, руская, русінская і г. д. Камень нязгоды палягае і ў ацэнцы сьветапогляду Скарыны: гуманіст, хрысьціянін, хрысьціянскі гуманіст; а таксама мэты ягонай дзейнасці: асьветнік, рэфарматар, філэзаф і г. д.

Адкуль паўсталі і працягваюць узнікнуць супрацьлеглыя меркаваньні? А галоўнае — ці можна, знаходзячыся ў парадыгме сучаснай беларускай скарыніяны, іх вырашыць? Адказ на гэтыя пытаньні можа знаходзіцца ў плоскасці, назва якой вынесена ў заглавак, — *Скарына і Біблія*.

¹Луцкевіч А. Беларускія рэфарматары // Пратэстанцкая царква і беларускі нацыянальны рух на пачатку XX стагодзьдзя: артыкулы і ўспаміны / Уклад. А. Латышонак, С. Акінчыц; пад рэд. З. Шыбекі. Мінск, 2006. С. 65.

Тое, што 6 жніўня 1517 г. доктар Францішак Скарына з Полацку надрукаваў у Празе першую беларускую кнігу, і гэтай кнігай была Біблія — агульнавядомы факт. Але возьму на сябе смеласьць сьцьвярджаць, што ў беларускай інтэлектуальнай прасторы і грамадзкай сьвядомасьці гэты факт застаецца слаба асэнсаваным. Звыш таго, можна прасачыць, як у XX і пачатку XXI стст. Скарына і Біблія часта існуюць нібы асобна адно ад аднаго. Кажучы іншымі словамі, тое, што Ф. Скарына пераклаў на беларускую мову і надрукаваў Біблію, а не якую-небудзь іншую кнігу, і што менавіта гэта зрабіла велізарны ўплыў на беларускую гісторыю, да гэтага часу не зьяўляецца агульным момантам нашай гістарычнай памяці. Біблія, у адрозьненне ад Скарыны, засталася незасвоенай у беларускай культуры.

Прычыны такога становішча самыя розныя, і адна зь іх, верагодна, тая, што XX ст. для беларускага грамадства прайшло ў асноўным пад знакам атэізму. Але ня толькі гэта, паколькі ў навуковых працах і папулярных тэкстах, прысьвечаных Скарыну, незалежна ад часу і месца іх стварэньня, якраз такі прасочваецца тэндэнцыя так ці інакш «зьявзаць» Скарыну зь Бібліяй.

Так, напрыклад, у 1925 г., калі ў БССР шырока адзначалася 400-годзьдзе беларускага друку, айчынныя інтэлектуалы падрыхтавалі і выдалі грунтоўны зборнік, прымеркаваны да гэтай даты. На яго старонках рэктар БДУ Ёладзімер Пічэта пісаў: «Можна думаць, што рэфармацыйныя плыні захапілі і Францішка Скарыну, пад уплывам іх у яго зьявілася думка аб друкаваньні царкоўных кніг у роднай мове»². Такім чынам, на думку У. Пічэты, галоўнай крыніцай творчага натхненьня Ф. Скарыны былі «рэфармацыйныя плыні», уплыў якіх у час жыцьця беларускага першадрукара быў даволі моцны. Другім важным момантам, які адзначаў першы рэктар БДУ, было тое, што Ф. Скарына друкаваў «царкоўныя кнігі ў роднай мове». Хоць непасрэдна і не пісалася, што Ф. Скарына друкаваў Біблію па-беларуску, але для тагачаснага чытача гэта было зразумелым.

Тым больш, што ў «Гісторыі беларускай літаратуры» Максім Гарэцкі адназначна канстатаваў — Ф. Скарына зрабіў «беларускія пераклады» біблейных кнігаў³. Характарызуючы сьветапогляд Ф. Скарыны, М. Гарэцкі выказаў думку, што ён: «Гуманіст, патрыёт і чалавек пабожны, лепшы інтэлігент свайго часу»⁴. У сваёй працы М. Гарэцкі выкарыстоўваў

² Пічэта У. Беларускае Адраджэньне ў XVI стагодзьдзі // Чатырохсотлецьце беларускага друку (1525—1925). Менск, 1926. С. 140.

³ Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. 3-е выд., папраўленае. Вільня, 1924. С. 24.

⁴ Тамсама.

АНДРУСЬ УНУЧАК

тэрмін «беларуская Біблія». Ён пісаў, што «беларуская Біблія Скарыны займае грэчэе места ў гісторыі друкаванага пісьменства»⁵.

Усевалад Ігнатоўскі ў падручніку гісторыі Беларусі, выдадзеным у юбілейным 1925 г., каротка адзначыў: «Друкованая беларуская біблія з'явілася ў 1517 г.»⁶. Затым гісторык раскрыў сутнасьць працы Ф. Скарыны, пішучы, што ў ягоны час лацінская і царкоўнаславянская мовы страцілі сваё значэньне, паколькі паўстала патрэба чытаць кнігі «святотога пісаньня» і «простым людзям», і таму Ф. Скарына пераклаў Біблію на «сучасную яму беларускую мову»⁷. Пазыцыю У. Ігнатоўскага, як і У. Пічэты, можна даволі адназначна інтэрпрэтаваць, што Ф. Скарына працаваў у рэчышчы рэфармацыйных уплываў і, ствараючы беларускі пераклад Бібліі, трансляваў іх у Беларусь.

У Заходняй Беларусі ў міжваенны час таксама публікаваліся тэксты, аўтары якіх імкнуліся асэнсаваць прычынна-выніковую сувязь дзейнасьці Ф. Скарыны, Рэфармацыі і нацыянальнай тоеснасьці беларусаў. Так, ксёндз Адам Станкевіч у 1925 г. пісаў, маючы на ўвазе пытаньне канфэсійнай прыналежнасьці Ф. Скарыны: «вера Скарыны няведаная». І тут жа разьвіваў сваю думку: «Ён [Скарына] быў беларусам-хрысьціянінам і гуманістам наогул, каторы даў Біблію як аснову тады ўсякай ведае беларускаму народу ў яго роднай беларускай мове і заклаў асновы для ўводзін гэтага народу ў агульналюдзкую сям'ю»⁸. Яшчэ ясьней выказаўся напярэдадні Другой сусьветнай вайны Антон Луцкевіч у артыкуле пад назвай «Беларускія рэфарматы»⁹. Артыкул, як адзначыў сам аўтар, быў прымеркаваны да 450-х угодкаў з часу народзінаў Ф. Скарыны, і ён зьмяшчае важныя ацэнкі асобы і спадчыны першадрукара, зробленыя А. Луцкевічам. Ужо на самым пачатку патрыярх беларускага руху сьцьвярджае: «Даючы свайму народу Слова Божае на роднай, для ўсіх зразумелай беларускай мове, Скарына як быццам паклаў фундамент дзеля цэлага грамадзка-рэлігійнага руху на Беларусі, які ведамы пад назовам Рэфармацыі»⁹. Для А. Луцкевіча сувязь паміж Бібліяй Скарыны і Рэфармацыяй была відавочная.

У 1926 г. у Празе ў Карлавым унівэрсытэце дысэртацыю, прысьвечаную Ф. Скарыну, абараніў Ігнат Дварчанін, а да 500-годзьдзя Ф. Ска-

⁵ Гарэцкі М. Гісторыя беларускае... С. 26.

⁶ Ігнатоўскі У. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. Выд. 4-е, пераробленае. Менск, 1925. С. 89.

⁷ Тамсама. С. 90.

⁸ Станкевіч А. З Бога да Беларусі: збор твораў / Уклад., навук. рэд., камэнтары і прадмова А. Пашкевіча і А. Вашкевіча. Вільня, 2008. С. 111.

⁹ Луцкевіч А. Беларускія рэфарматы... С. 64.

рыны, якое адзначалася ў 1990 г., менскае выдавецтва «Навука і тэхніка» ажыццявіла выданьне ягонага дасьледаваньня ў перакладзе на беларускую мову. Разважаючы пра «стымул творчасці Ф. Скарыны», І. Дварчанін вызначыў, што беларускі першадрукар пачаў перакладаць і выдаваць Біблію пад уплывам чэскай культуры. І. Дварчанін сьцьвярджаў, што шмат хто лічыць Ф. Скарыну гусітам-пратэстантам, хоць сам ён прытрымліваўся думкі пра каталіцкае веравызнаньне Скарыны. Такім чынам выходзіла, што хоць Ф. Скарына быў каталіком паводле канфэсіі, ён працаваў на карысьць рэфармацыйнага гусіцкага руху¹⁰. На карысьць пратэстанцкай скіраванасьці дзейнасьці Ф. Скарыны І. Дварчанін на першым месцы ставіць аргумэнты, звязаныя зь ягоным перакладам Бібліі, тады як аргумэнты на карысьць праваслаўя і каталіцтва апэлююць да пытаньня імя, імёнаў бацькоў, характарыстыкі агульнай сытуацыі ў Полацку, месца навучаньня і г. д.¹¹ Падобна лічыў загадчык беларускага замежнага архіву ў Празе Тамаш Грыб, які ў 1935 г. у працы «Адвечны шлях — гэта ёсьць шлях Скарыны» канстатаваў: «Ян Гус палажыў пачатак чэскага хрысьціянства, Лютар — нямецкага, Кальвін — швэйцарскага, а Францішак Скарына палажыў пачатак беларускага хрысьціянства»¹².

З гэтага вынікае, што і ў асяродзьдзі беларускай эміграцыі прысутнічала думка аб прыналежнасьці Ф. Скарыны да Рэфармацыі. Галоўны аргумэнт на карысьць гэтага — біблейны. І. Дварчанін, напрыклад, даводзіў, што пераклад Бібліі на нацыянальныя мовы ў XVI ст. — гэта само па сабе прыкмета рэфармацыйнага дзеяньня.

У 1958 г. пад грыфам Інстытуту філязофіі Акадэміі навук БССР выйшла праца пра Ф. Скарыну аўтарства Мікалая Алексютовіча. Аўтар прыводзіў «водзывы» князя Андрэя Курбскага і мітрапаліта Антонія Сялявы наконт сьветапогляду Ф. Скарыны: першы лічыў Ф. Скарыну прыхільнікам лютаранства і «эрасі жыдуючых», а другі — гусітам¹³. Нягледзячы на тое, што М. Алексютовіч крытыкаваў як Курбскага, так і Сяляву, і пісаў, што Скарыну нельга лічыць рэлігійным рэфарматарам, як Лютара ці Кальвіна, але пры гэтым ён прызнаваў слушнасьць ідэі аб «сутучнасьці поглядаў Скарыны перадавым ідэям гусізму»¹⁴.

¹⁰ Дварчанін І. Францыск Скарына як культурны дзеяч і гуманіст. Мінск, 1991. С. 66—68.

¹¹ Тамсама. С. 44—57.

¹² Грыб Т. Выбранае / Уклад., уступ. слова Н. Гардзіенкі, Л. Юрэвіча; камент. А. Бучы, Н. Гардзіенкі, Л. Юрэвіча. Мінск, 2017. С. 173.

¹³ Алексютовіч М. Скарына, яго дзейнасьць і светапогляд. Мінск, 1958. С. 101—104.

¹⁴ Тамсама. С. 104.

У 1967 г., у час святкавання юбілею 450-годзьдзя беларускага кнігадрукавання, на навуковай канфэрэнцыі, прысьвечанай гэтай падзеі, філэзаф Вячаслаў Зайцаў агучыў наступны тэзіс:

Скарына арыентаваў чытача на самастойнае прачытаньне першакрыніц хрысьціянскай веры. Яго намаганьні ў гэтых адносінах расчышчалі шлях Рэфармацыі ў Беларусі. [...] Сьветапогляд Скарыны быў рэлігійным, як і ў пераважнай большасьці мысляроў таго часу, антыклерыкальная накіраванасьць мысленьня якіх магла лёгка суседнічаць з рэлігійным сьветаразумеьнем¹⁵.

І далей В. Зайцаў пісаў:

Скарына ня быў пратэстантам-рэфарматарам. Але ён сваёй дзейнасьцю спрыяў разьвіцьцю рэфармацыйнага руху ў Вялікім Княстве Літоўскім. [...] Разглядаць дзейнасьць Скарыны належыць, на наш погляд, маючы на ўвазе тую акалічнасьць, што ён, не прымыкаючы непасрэдна да Рэфармацыі, у многім спрыяў афармленьню рэфармацыйнага крэда беларускіх пратэстантаў¹⁶.

Тут варта зазначыць, што В. Зайцаў пісаў пра Рэфармацыю з марксісцкіх пазыцыяў, як пра гуманістычны рух, але нягледзячы на гэта, ён выразна канстатаваў сувязь Скарынавай Бібліі і самога Ф. Скарыны з Рэфармацыяй.

У тым жа зборніку дасьледчыца Любоў Цімашкова, аналізуючы працы чэскіх філэлягаў пра Ф. Скарыну, пісала пра «дачыненьні Скарыны да гусіцтва» і нават пра «гусіцкія канфэсіянальныя ўплывы на Скарыну»¹⁷. Агаворымся, што гусізм тут разумеўся як «рэвалюцыйны рух чэскага народу».

Для Сямёна Падокшына сытуацыя са Ф. Скарынам выглядала даволі адназначна: «Скарына — філязофскі прадвесьнік Рэфармацыі ў Беларусі»¹⁸, — пісаў ён. У прадмове да манаграфіі, прысьвечанай першадрукару, С. Падокшын адзначаў:

¹⁵ Зайцев В. К. Франциск Скорина в свете европейской Реформации // Тэзісы дакладаў навуковай канфэрэнцыі, прысьвечанай 450-годзьдзю беларускага кнігадрукавання (25 лістапада 1967 г.). Мінск, 1967. С. 32—33.

¹⁶ Тамсама. С. 36.

¹⁷ Цімашкова Л. Я. Зарубежная філалогія аб Ф. Скарыне // Тэзісы дакладаў... С. 40—41.

¹⁸ Подокшин С. Скорина и Будный. Очерк философских взглядов. Минск, 1974. С. 66.

Скарына — першы ўсходнеславянскі перакладчык Бібліі на блізкую да народнай мову, яе камэнтатар і выдавец. Яго належыць разглядаць як прадвесьніка рэфармацыйнага руху ў заходнярускіх (г. зн. беларускіх і ўкраінскіх) і літоўскіх землях. Задоўга да пачатку рэфармацыйна-гуманістычнага руху ў Вялікім Княстве Літоўскім [...] у сваіх прадмовах да Бібліі Скарына спрабаваў абгрунтаваць неабходнасьць абнаўленьня пануючай рэлігіі, маралі, некаторых грамадзкіх інстытутаў, у прыватнасьці права і судаводства. Выступіўшы з ідэяй Рэфармацыі, Скарына не атрымаў у сабе на радзіме падтрымкі. Уплыў Скарыны на працэс Рэфармацыі ў Вялікім Княстве Літоўскім, які пачаўся ў другой палове XVI ст., быў толькі апасродкаваным. Ён праяўляўся галоўным чынам дзякуючы скарынаўскай Бібліі, якая атрымала шырокае распаўсюджаньне і папулярнасьць у Беларусі, Украіне, Літве і Расеі ў XVI—XVII стст.¹⁹

Да такіх высноваў С. Падокшын прыйшоў зноў жа ў выніку таго, што параўнаў Скарыну зь іншымі перакладчыкамі Бібліі ў XVI ст.

У 1980 г. у БССР была прынята рэспубліканская комплексная праграма «Франциск Скарына — вялікі беларускі асьветнік-гуманіст, выдатны дзеяч славянскай культуры». Праграма была распрацаваная Камісіяй АН БССР па вывучэньні культурна-гістарычнай спадчыны Ф. Скарыны да 500-годзьдзя з часу ягонага нараджэньня²⁰. У межах падрыхтоўкі да вялікага юбілею Ф. Скарыны было выдадзена грунтоўнае акадэмічнае выданьне біяграфічных дакумэнтаў і матэрыялаў Ф. Скарыны. У прадмове да гэтага выданьня літаратуразнавец Віктар Дарашкевіч адзначаў, што Ф. Скарына падрыхтаваў да друку «на роднай мове» пераклад усёй Бібліі, але зь нейкіх прычынаў ня здолеў яго выдаць²¹. В. Дарашкевіч таксама пісаў пра вызначальны ўплыў на Ф. Скарыну чэскай Вэнэцыянскай Бібліі 1506 г., ён таксама канстатаваў вялікі ўплыў гэтага выданьня на чэскую культуру, як на пратэстантаў, так і на каталікоў. Адразу ж пасля гэтага аўтар прадмовы зьвяртаўся да такога ж значэньня Бібліі Ф. Скарыны ў беларускай культуры, паколькі яна «выкарыстоўвалася ў прыватных, брацкіх і пратэстанцкіх школах і зрабіла эпохальны ўплыў на станаўленьне ўсходнеславянскіх культур»²². Тут хіба ўпершыню ў БССР быў канстатаваны ўплыў Бібліі Скарыны менавіта на беларускую культуру.

¹⁹ Подокшин С. Франциск Скорина. Москва, 1981. С. 8.

²⁰ Франциск Скарына. Зборнік дакумэнтаў і матэрыялаў. Мінск, 1988. С. 30.

²¹ Тамсама. С. 12.

²² Тамсама. С. 14.

Разьвіцьцё гэтага тэзісу адбывалася ўжо ў новых умовах канца 1980-х гг. У 1989 г. Міністэрства культуры БССР выдала «Матэрыялы да святкаваньня юбілею Скарыны ў масавых бібліятэках»²³. У гэтым мэтадычным дапаможніку па святкаваньні ў БССР 500-годзьдзя Скарыны быў зьмешчаны сцэнар тэатральнай пастаноўкі, у цэнтры якой спрэчка Скарыны зь нямецкім прафэсарам Райхенбэргам у Кракаўскім унівэрсытэце. Скарына ў гэтым дыспуце адстойвае патрэбу перакладу Бібліі на нацыянальныя мовы і кажа, што Біблія — «крыніца мудрасьці». Складальніца мэтадычкі Маргарыта Яфімава пазначыла, што дадзеная сцэна створана паводле эпизоду з раману Міколы Садковіча і Яўгена Львова «Георгій Скарына»²⁴. Такім чынам, дэ-факта ўстановам культуры Беларусі рэкамэндавалася паказаць Скарыну ня толькі як першадрукара, але і як перакладчыка Бібліі.

У прадмове да першага факсімільнага выданьня Скарынавай Бібліі, здзейсненага ў 1990 г. і прымеркаванага да 500-годзьдзя першадрукара, Алесь Петрашкевіч, тлумачачы сувязі Ф. Скарыны з Чэхіяй, пісаў:

*Тут [у Чэхіі] з часоў гусіцкага руху жыла традыцыя выкарыстаньня біблейскіх кніг для фарміраваньня грамадзкай сьвядомасьці, устанавленьня больш справядлівага грамадства і выхаваньня людзей у патрыятычным духу*²⁵.

Далей ён адзначаў падабенства сьветапоглядаў Францішка Скарыны і Марціна Лютара: «Сьветапогляды беларускага асьветніка і Лютара судакраналіся на Бібліі, як на адзінай захавальніцы духоўна-маральных ведаў»²⁶. Разам з гэтым А. Петрашкевіч удакладніў, што Ф. Скарына ня мог прыняць Рэфармацыі Лютара, бо быў гуманістам, хоць праваслаўны і каталікі абвінавачвалі яго ў сувязях з пратэстантызмам.

У манаграфіі, апублікаванай на пачатку 1990-х гг., гісторык Георгій Галенчанка паказаў сувязь Бібліі Ф. Скарыны з рэфармацыйным рухам у ВКЛ і Заходняй Эўропе²⁷. Гэтую ж думку дасьледчык разьвіваў і пазьней. У 2008 г. ён сьцьвярджаў, што

²³ Адкрыць нашчадкаў Скарыну (Матэрыялы да святкаваньня юбілею Скарыны ў масавых бібліятэках). Мінск, 1989.

²⁴ Тамсама. С. 7—8.

²⁵ Петрашкевіч А. Францыск, сын Скарынін з слаўнага града Полацка, у навуках вызвалены і лекарскі доктар. Прадмова да факсімільнага выданьня «Бібліі» Ф. Скарыны // Біблія. Факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Францыскам Скарынаю ў 1517—1519 гадах. У 3 тамах. Т. 1. Мінск, 1990. С. 6.

²⁶ Тамсама. С. 8.

²⁷ Галенчанка Г. Францыск Скарына — беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар. Мінск, 1993. С. 206—209.

На дзейнасць Скарыны паўплывала агульная атмасфера постгусіцкай Чэхіі, рэфармацыйных рухаў у нямецкіх княствах. [...] Аб'ектыўна дзейнасць Скарыны часткова супадае з праграмнымі пастулятамі эўрапейскіх рэфарматараў: выданьне Бібліі як асновы хрысьціянскай веры на зразумелай народу мове²⁸.

І хоць далей гісторык напісаў, што Ф. Скарыну нельга лічыць пратэстантам, але тут жа зьмясьціў цытату вышэй згадванага ўніяцкага мітрапаліта А. Сялявы, які назваў Ф. Скарыну гусітам, і канстаптаваў, што непасрэднымі пасьялядоўнікамі Ф. Скарыны зьяўляюцца пратэстанты Сымон Будны і Васіль Цяпінскі.

Адной з галоўных падзеяў 500-годзьдзя Ф. Скарыны (1990 год) было факсымільнае ўзнаўленьне ягонай Бібліі, дакладней праскіх выданьняў 1517—1519 гг. Аднак, паўторымся, гэта так і засталася незасвоеным беларускай інтэлектуальнай прасторай. Сяргей Дубавец, напрыклад, наступным чынам ацэньваў «скарынаўскі» 1990 год:

500-годзьдзе Скарыны атрымалася канстатанцкае. Ніводнае арыгінальнае інтэрпрэтацыі. Між тым, толькі ін'екцыі новых ідэй падтрымліваюць сапраўднае жыцьцё ў такіх постацях²⁹.

Сапраўды, па-за кантэкстам Рэфармацыі ў «Скарыны няма сапраўднага жыцьця», застаецца толькі стандартная постаць асьветніка, які невядома дзеля чаго выдаў Біблію, якую ў XX ст. мала хто зь беларускіх інтэлектуалаў па-сур'ёзнаму чытаў.

У XXI ст. сытуацыя пакрысе пачала карэктавацца. Так, у акадэмічнай «Гісторыі філязофскай і грамадзка-палітычнай думкі Беларусі» Ф. Скарына характарызуецца як «асьветнік і біблеіст» і гаворыцца, што беларуская багаслоўская думка і публіцыстыка XVI і XVII стст. разьвіваліся пад «знакам Скарыны»³⁰. Біблія Ф. Скарыны называецца выданьнем «прыватным, непадцэнзурным, незалежным ад царкоўнай і сьвецкай улады», зробленым на «роднай мове беларусаў»³¹. На думку аўтараў выданьня:

²⁸ Галенчанка Г. Францыск Скарына: у паціне версій, стэрэатыпаў і міфаў // Рос-сийские и славянские исследования: науч. сб. Вып. 3. Мінск, 2008. С. 133—134.

²⁹ Дубавец С. Падставы рацыянальнага нацыяналізму // Анталёгія сучаснага беларускага мысьленьня. Санкт-Пецярбург, 2003. С. 128.

³⁰ Гісторыя філязофскай і грамадзка-палітычнай думкі Беларусі. У 6 т. Т. 2. Мінск, 2010. С. 385.

³¹ Тамсама. С. 396.

АНДРУСЬ УНУЧАК

*Ф. Скарына выступаў супраць маналіі герархаў Царквы на права тлумачыць і пашыраць Біблію. Такім чынам, падобна іншым заходнеўрапейскім гуманістам, ён рыхтаваў тэарэтычную глебу для Рэфармацыі. Менавіта гэта рэфарматарская ідэя была падхоплена пратэстантамі*³².

Далей пастулюецца, што Ф. Скарына быў веручым, у біблейным сэнсе гэтага слова, чалавекам:

*Без хрысціянскай веры Скарына, зразумела, не ўяўляў сабе інтэлектуальна і маральна дасканаллага чалавека, служэньне грамадству ён самым цесным чынам звязваў са служэньнем Богу*³³.

Рыхтуючы 500-годзьдзе беларускага кнігадрукаваньня, Нацыянальная бібліятэка Беларусі распачала праект факсымільнага ўзнаўленьня Бібліі Скарыны. Першая кніга «Быцьцё» выйшла ў 2013 г. Адзін з найбуйнейшых скарыназнаўцаў сучаснай Беларусі Г. Галенчанка ў прадмове да гэтага выданьня напісаў:

Ня без рэальных падстаў (хоць зь перабольшаньнем) высьветліў арганічныя сувязі выданьняў Ф. Скарыны з пратэстанцкім рухам у Беларусі і ва ўсім ВКЛ уніяцкі яніскап, а пазьней мітрапаліт Антоній Сялява ў сваім палемічным творы «Антыэленхус» (1622): «Русь была моцна атручана. Перад уніяй быў Скарына, гусіт-ерэтык, які па-руску друкаваў вам кнігі ў Празе. Прымалі іх з удзячнасьцю, бо зваўся русінам з Полацку, як і падпісаўся. Смакавалі яго выданьні, казалі, што чалавек годны, русін, брат наш, друкаваў...». Пры ўсёй спрэчнасьці гэтага выказваньня, тут, як нідзе болей у палемічнай публіцыстыцы, выразна падкрэсьлена ўздзеяньне творчай спадчыны Ф. Скарыны на розныя грамадзкія і царкоўныя рухі...»³⁴

У канцы прадмовы Г. Галенчанка сярод іншага прыходзіць да высновы, што

Па сутнасьці, выдавецкая дзейнасьць Францыска Скарыны мела хрысціянскую аснову: выданьне Сьвятога Пісаньня прызначалася простаму (наспалітаму) люду, што не магла ці

³² Гісторыя філасофскай... С. 405.

³³ Тамсама. С. 427.

³⁴ Галенчанка Г. Францыск Скарына: жыцьцё, дзейнасьць, спадчына // Кніжная спадчына Францыска Скарыны. Т. 1. Кніга Быцця. Мінск, 2013. С. 13.

*не жадала зрабіць на працягу некалькіх стагодзьдзяў ніводная з хрысьціянскіх краін Эўропы*³⁵.

У другой прадмове да гэтага ж выданьня, аўтарства Галіны Кірэвай і Аляксандра Сушы, адзначана, што

*Францызск Скарына быццам заклікаў чытача, у тым ліку сьвецкага, да дыялёгу і дыскусіі, а таксама тлумачэньня тэксту Сьвятога Пісаньня, што было зусім новым падыходам ва ўсходнеэўрапейскім рэгіёне і адпавядала навейшым рэнэсансным і рэфармацыйным падыходам таго часу*³⁶.

Такім чынам, вяртаючыся да пытаньня, пастаўленага ў пачатку, аб прычыне асобнага існаваньня ў нашай культуры Скарыны і яго Бібліі, можна сказаць, што яна заключаецца ў кантэксце. Больш дакладна — у тым, што нягледзячы на шматлікія канстатацыі датычнасьці Скарыны да рэфармацыйных ідэяў і нават рухаў, сама Рэфармацыя не разглядалася і ў многім не разглядаецца як рух у першую чаргу біблійны, а не канфэсійны.

Падсумоўваючы, — сёлета мы маем 500-гадовы юбілей Бібліі Скарыны, маем уласную грунтоўную скарыніяну. Дасьледчыкі жыцьця і дзейнасьці Ф. Скарыны зрабілі гіганцкую працу, ім удалося ў значнай ступені рэканструяваць біяграфію першадрукара. Дзякуючы іхнай ахвярнай працы, сёньня мы можам чытаць Скарынаву Біблію. Нашым жа абавязкам застаецца яе прачытаць. Спадзяемся, што дадзены нумар часопіса «ARCHE» паспрыяе гэтаму. Тут пад адной вокладкай сабраныя матэрыялы як пра Ф. Скарыну, так і, нават у большай ступені, пра біблійную традыцыю Беларусі. На суд беларускага чытача таксама падаюцца артыкулы, якія раскрываюць уплыў Бібліі на заходнюю цывілізацыю. Таму што, як слушна паўтарае Ірына Дубянецкая: «Калі культура [беларуская] не засвоіла асноўны тэкст заходняй цывілізацыі [Біблію], яна ніколі ня зможа інтэгравацца ў гэтую цывілізацыю і будзе заставацца на выселках»³⁷.

Андрусь Унучак

³⁵ Галенчанка Г. Францызск Скарына... С. 15.

³⁶ Кірэва Г., Суша А. Кніга Быцця // Кніжная спадчына Францызска Скарыны. Т. 1. Кніга Быцця. Мінск, 2013. С. 39.

³⁷ Бурштын Я. 500-годдзе беларускай ідэнтычнасьці // <https://eurobelarus.info/news/society/2017/01/15/500-goddze-belaruskay-dentychnasts.html> (15.01.2017).